

ფონდი „ლია საზოგადოება – საქართველო“

თბილისი, 2016 წლის ივლისი

Kingdom of the Netherlands

პუბლიკაცია მომზადებულია პროექტის „ევროკავშირ-საქართველოს შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმების განხორციელების მონიტორინგი საზოგადოებრივი ორგანიზაციების კოალიციის მიერ“ ფარგლებში. პროექტი დაფინანსებულია საქართველოში ნიდერლანდების სამეფოს საელჩოს მიერ. დოკუმენტი წარმოდგენილი მოსაზრებები შესაძლოა, არ გამოხატავდეს საქართველოში ნიდერლანდების სამეფოს საელჩოს პოზიციას.

ავტორები:

ანა აბაშიძე*

ნანა გოჩიაშვილი**

ანა არგანაშვილი***

„პარტნიორობა ადამიანის უფლებებისთვის“ სახელით

რეცენზენტი:

კორნელი კაკაჩია

თარგმანი:

ანა გეგეჭკორი

OPEN SOCIETY GEORGIA FOUNDATION
ფონდი ლია საზოგადოება საქართველო

წინამდებარე პოლიტიკის დოკუმენტი მოიცავს პერიოდის 2015 წლის ოქტომბრიდან 2016 წლის ივნისამდე

დოკუმენტი მომზადებულია ფონდ „ლია საზოგადოება – საქართველო“ შიდა პროექტის ფარგლებში „ევროკავშირ-საქართველოს შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმების განხორციელების მონიტორინგი საზოგადოებრივი ორგანიზაციების კოალიციის მიერ“. ტექსტისა და კომენტარების ავტორების მიერ გამოსატყულო შეხედულებები, მოსაზრებები და განაცხადები მხოლოდ მათ ეკუთვნის და არ გამოხატავს ფონდ „ლია საზოგადოება – საქართველო“ მოსაზრებებს. შესაბამისად, ფონდი „ლია საზოგადოება – საქართველო“ მასალის შინაარსზე პასუხს არ აგებს.

ხელისუფლების კომპრომისი ბავშვთა ქალაქობის მიმართ

პოლიტიკის დოკუმენტი

შემაჯავებელი მიმონილვა

აღნიშნული დოკუმენტი მიმოიხილავს ბავშვთა სხეულებრივი დასჯის გამოყენების პრობლემურ პრაქტიკას საქართველოში. ანალიზებს იმ საკანონმდებლო ხარვეზებს, რომელიც სხეულებრივი დასჯის ქმედებას ფაქტობრივად რეაგირების გარეშე ტოვებს ქვეყანაში. ბავშვები, რომლებიც ყოველდღიურად განიცდიან სხეულებრივი დასჯით გამონეულ ტკივილსა და ღირსების შელახვას, დასაცავად ვერ მიმართავენ სამართლებრივ და სხვა უფლებადაცვით მექანიზმებს. სხეულებრივი დასჯა დღეს-დღეობით საქართველოში ბავშვთა აღზრდის და დისციპლინის სწავლების ბუნებრივ ნაწილად ითვლება. ზრდასრულები მას მიიჩნევენ აღზრდის ტრადიციულ მეთოდად, ვინაიდან სახელმწიფოს არცერთი უწყება არ უზრუნველყოფს ბავშვთა პოზიტიური აღზრდას მეთოდების სწავლებას. ბავშვების წამორტყმა, ხელისკვრა, შეჯანჯვლარება, იძულებით კვება და დასჯის სხვა ფორმები, დანაშაულად არ განიხილება, შესაბამისად არც შედეგების რეაბილიტაცია ხდება. შედეგები აისახება ბავშვების, როგორც ადამიანის უფლებების სუბიექტების უგულვებლყოფასა და საზოგადოებაში ძალადობის კვლავწარმოებაში.

წინამდებარე პოლიტიკის დოკუმენტი, სახელმწიფოს ხელისუფლების საკანონმდებლო და აღმასრულებელ შტოებს ბავშვთა სხეულებრივი დასჯის პრობლემის რეგულირების და მისი მინიმალიზების რეკომენდაციებს სთავაზობს.

* ანა აბაშიძე ორგანიზაციის „პარტნიორობა ადამიანის უფლებებისთვის“ თავმჯდომარეა. მას საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში მიღებული აქვს ბაკალავრის ხარისხი, ხოლო თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში – სამართლის მაგისტრის ხარისხი.

** ანა არგანაშვილი ორგანიზაციის „პარტნიორობა ადამიანის უფლებებისთვის“ პროექტების მენეჯერია. ბაკალავრისა და მაგისტრის ხარისხები შრო- მით თურაპიაში მან ილიას სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტში მიიღო, ხოლო მაგისტრის ხარისხი სამართალში – თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში.

*** ნანა გოჩიაშვილი 2009 წლიდან მუშაობს ადამიანის უფლებების დამცველ არასამთავრობო ორგანიზაციებში, სახელმწიფო სამსახურებსა და სახალხო დამცველის ოფისში. 2014 წლიდან არის არასამთავრობო ორგანიზაციის „პარტნიორობა ადამიანის უფლებებისთვის“ გუნდის წევრი.

შესავალი

2013 წლის ნოემბერში, ევროკავშირთან საქართველოს ასოციირების ხელშეკრულების ხელმოწერის ფაქტს მნიშვნელოვანი საპროტესტო გამოხმაურება მოჰყვა ბავშვთა დაცვის რეგიონალური ორგანიზაციებისა და “ბავშვთა და ახალგაზრდობის კეთილდღეობის საქართველოს კოალიციის” მხრიდან. შეშფოთების მიზეზი მარტივი გახლდათ, მოლდოვასთან ამავე პერიოდში ინიცირებულ ხელშეკრულებისგან განსხვავებით, საქართველოსა და ევროკავშირს შორის გაფორმებულ ხელშეკრულებაში გამორჩენილი იყო ბავშვთა საკითხი.¹ რთული წარმოსადგენია ბავშვთა დაცვისა და კეთილდღეობის უზრუნველყოფის გარეშე საქართველოს მომავლის გააზრება, განსაკუთრებით კი ევროკავშირთან თანამშრომლობის ფორმატში, სადაც ბავშვთა უფლებების დაცვის საკითხები განსაკუთრებით მაღალი სტანდარტითაა წარმოდგენილი. უნდა ვიგულისხმოთ, რომ ბავშვთა საკითხების გამორჩენა, რეალურად ასახავს ბავშვთა პრობლემატიკის ნაკლებ პრიორიტეტულობას საქართველოს მთავრობისათვის. შესაბამისად, სწორედ სამოქალაქო საზოგადოების აქტიური ძალისხმევით, 2014 წელს, ასოციირების ხელშეკრულების დღის წესრიგში ბავშვთა უფლებების შესახებ პარაგრაფი გაჩნდა და ამის შემდეგ, ისევ სამოქალაქო საზოგადოების აქტიურობითა მხარდაჭერით ამ საკითხებმა მთავრობის ყურადღება მიიპყრო.

სამოქალაქო სექტორის აქტიური ძალისხმევა, წინამდებარე პოლიტიკის დოკუმენტში, მიმართულია ასოციირების ხელშეკრულების დღის წესრიგის განსაკუთრებულად მწვავე - ბავშვთა მიმართ ძალადობის - საკითხებისადმი. ასოციირების დღის წესრიგის მე-2 თავის 2.1-ე პარაგრაფის თემას წარმოადგენს „ძალადობის ყველა ფორმისგან ბავშვების დასაცავად შესაბამის ზომებზე ყურადღების გამახვილება“. ბავშვთა მიმართ ძალადობის ფართე სპექტრიდან ჩვენ გამოვყოფთ ბავშვთა სხეულებრივი და სხვა სასტიკი და დამამცირებელი დასჯის ფორმებისგან ბავშვთა დაცვის უფლებას, რომელიც დღემდე სრულად იგნორირებული საკითხია საქართველოში. ევროკავშირსა და საქართველოს შორის ასოციირების ხელშეკრულების 2016 წლის სამოქმედო გეგმა, რომლის 30-ე პუნქტი სწორედ ბავშვთა მიმართ ძალადობის ყველა ფორმის აღმოფხვრის მიზნით სამთავრობო სტრუქტურების ღონისძიებებს ეხება, კვლავაც არ ითვალისწინებს ბავშვთა სხეულებრივი დასჯის მოვლენის აღმოსაფხვრელად სპეციალური საკანონმდებლო ცვლილებების შემუშავებასა და პრაქტიკის შეცვლას მათი იმპლემენტაციით.

რას ნიშნავს ბავშვთა სხეულებრივი დასჯა?

ბავშვთა სხეულებრივი დასჯის დეფინიცია ხშირად უცნობია პოლიტიკოსებისა და გადამწყვეტილების მიმღები პირებისათვის და ამ ცნებას, რომელიც თავისთავში ბავშვთა უფლებების მთელ ფილოსოფიას იტევს, უმნიშვნელო მოვლენად მიიჩნევენ.

სხეულებრივი დასჯის მაგალითებია: ბავშვისთვის წამორტყმა, ყურის აწევა, საჯდომზე დარტყმა და სხვა,²

¹ Child Pact: Coalition for Child Protection: Why is child protection missing from the newly signed Association Agreement between the EU and Georgia. Available at (13.06.2016): <http://www.childpact.org/2014/01/10/why-is-child-protection-missing-from-the-newly-signed-association-agreement-between-the-eu-and-georgia/>.

² განკეპვლა, შეჯანჯლარება, იძულებით კვება ძალის გამოყენებით, ბნენა, თმის მოქაჩვა, ყურის აწევა, არაკომფორტული ან ღირსებისშემლახველ პოზაში დაყენება და სხვა მსგავსი ქმედებები, რომელიც განხორციელებულია ხელით ან რაიმე საგნით.

ბავშვთა სხეულებრივი დასჯა გულისხმობს, იმგვარი სხეულებრივი ან ფიზიკური სასჯელის გამოყენებას, რომელიც ბავშვს აყენებს ტკივილს ან უქმნის დისკომფორტს, თუმცა ინტენსივობით არის ფიზიკურ ძალადობაზე უფრო მსუბუქი ხასიათის.

გაეროს ბავშვთა უფლებების კომიტეტის მე-8 ზოგადი კომენტარი

არის ადამიანების ჯგუფი, რომელიც გულუბრყვილოდ კითხულობს: „თუ ბავშვი არ დავსაჯეთ, როგორ უნდა აღვზარდოთ“ ან „ბავშვი ჩემია, რასაც მინდა იმას ვუზამ“. ორივე შემთხვევაში, სახეზეა ბავშვის, როგორც უსულო საგნის აღქმა, რომელზეც უფროსის ძალაუფლება უპირობოდ ვრცელდება.

განსაკუთრებით პრობლემატურია ბავშვთა დასჯის მიმართ შედარებითი მიდგომა, რომელის მომხრეებიც ამბობენ, რომ „მსუბუქი“ სასჯელი ბავშვისთვის სასარგებლოა, მაგრამ უფრო „მძიმე“ ფორმის ძალადობა კი - უნდა აიკრძალოს. ამგვარი მიდგომის დაუსაბუთებლობას ამტკიცებს ის, რომ ძალადობას შორის „მსუბუქი“ და „მძიმე“ ფორმების გამიჯვნა ფაქტობრივად შეუძლებელია. ამ ფორმებს შორის ობიექტური ზღვარის დანესება ვერ მოხდება, ვინაიდან იგი ბავშვის მიერ განცდილ ზიანს შემფასებლის სუბიექტურ შეფასებას ანდობს, რომელიც ზრდასრულია და ბავშვის განცდებს ვერ აღიქვავს. ნებისმიერი ე.წ. მსუბუქი ფორმის სხეულებრივი ძალადობა დაუშვებელია ზრდასრულის მიმართ განხორციელების შემთხვევაში, რადგან იგი იზომება არა მიყენებული ტკივილის ან ფიზიკური დაზიანების სიძლიერით, არამედ ღირსების შელახვით, რომელსაც ადამიანი, ამ შემთხვევაში, ზრდასრული განიცდის. მაგ. თავში წამორტყმით. „მსუბუქი“ და „მძიმე“ ძალადობის გამიჯვნის მომხრეები ამგვარად აკანონებენ ბავშვების მიმართ დისკრიმინაციულ მოპყრობას, რომელიც რეალურად უფრო მაღალი სტანდარტით უნდა იყოს დაცული, ვიდრე უფროსი, ვინაიდან მას დამოუკიდებლად საკუთარი უფლებების დაცვა არ შეუძლია და ამაზე პასუხისმგებლობას ზრდასრულები ვატარებთ.

სიტყვას „მსუბუქი“ ხშირად შეცდომაში შეჰყავს ამ სფეროს სპეციალისტებიც კი, ვინაიდან ისინი არასწორად მიიჩნევენ რომ:

- (1) ე.წ. მსუბუქი ფორმის ძალადობა იწვევს მსუბუქ დამაზიანებელ შედეგებს;
- (2) მსუბუქი ფორმის ძალადობა დასაშვებია დისციპლინის დამყარების მიზნით ან გამართლებულია რელიგიური შეხედულებებით (აღზრდის მეთოდი).

ამ ორივე მიდგომის არასწორ ბუნებაზე მიუთითებს გაეროს ბავშვთა კომიტეტის მე-8 ზოგადი კომენტარი,³ რომლის თანახმადაც, ნებისმიერი სხეულებრივი სასჯელი (მიუხედავად ინტენსივობისა) თავისთავად წარმოადგენს ბავშვის ღირსების შელახვასა და დამამცირებელ მოპყრობას, ხოლო ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალი გამორიცხავს რაიმე გამ-

³ Committee on the Rights of the Child, forty-second session, Geneva (2007). General Comment #8. The right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment. Available at (13.06.2016) <http://www.refworld.org/docid/460bc7772.html>

ამართლებელი მიზეზის არსებობას ბავშვის მიმართ ნებისმიერი ინტენსიობის ძალადობის განხორციელებისას. ბავშვის ღირსების შელახვა წარმოადგენს ბავშვის, როგორც უფლებების სუბიექტის, უფლებების მნიშვნელოვან დარღვევას.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარეობს შეკითხვა, რომელსაც ხშირად ბავშვის მიმართ სხეულებრივი სასჯელის ანუ ე.წ. „მსუბუქი“ ფორმის ძალადობის მომხრეები სვამენ: „**ალზრდის მიზნით რა ძალით ან რა ადგილებში უნდა ვცემოთ ბავშვი, რომ დანაშაულად არ ჩაგვეთვალოს?**“ ეს კითხვა გამოხატავს ბავშვთა უფლებების უხემ და ცინიკურ დარღვევას - ზრდასრული ადამიანები ბავშვებზე მათივე კეთილდღეობისთვის ვძალადობთ და ამას ალზრდის მიზნებით ვამართლებთ.

გავრცელება სხეულებრივი დასჯის პრაქტიკა სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებში

სომხეთში გაეროს ბავშვთა ფონდის მიერ 2005-2013 წლებში ჩატარებული კვლევების თანახმად, 2-14 წლამდე ბავშვების 70% განიცდის სხეულებრივ დასჯას და მძიმე ფსიქოლოგიურ აგრესიას ალზრდის მიზნით სახლის გარემოში.⁴ სკოლა-პანსიონებში ჩატარებულმა კვლევამ კი გამოავლინა, რომ აღმზრდელები არა მხოლოდ თავად სჯიდნენ (აიძულებდნენ გაკვეთილზე ფეხზე დგომას, არტყამდნენ თითებზე კალამს ა.შ.) ბავშვებს ფიზიკურად, არამედ ბავშვებსაც წაახალისებდნენ რომ ერთმანეთზე ეძალადათ.

სომხეთის კანონმდებლობაში, ისევე როგორც ბევრ სხვა ქვეყანაში, ბავშვთა მიმართ სხეულებრივი დასჯა ცალსახად და ნათლად აკრძალული არ არის.⁵

აზერბაიჯანში გაეროს ბავშვთა ფონდის მიერ 2005-2006 წლებში შეგროვებულმა სტატისტიკამ გამოავლინა, რომ 2-14 ასაკის ბავშვების 76% განიცდიან ძალადობრივი ალზრდის შედეგებს (სხეულებრივი დასჯა და ფსიქოლოგიური ძალადობა) სახლის გარემოში. ყოველი მეხუთე ბავშვი (17%) კი ექვემდებარება სასტიკ ფიზიკურ დასჯას (სახეში გარტყმა ან თავში ჩარტყმა).⁶

აზერბაიჯანში, სომხეთის მსგავსად, ბავშვთა მიმართ სხეულებრივი დასჯა კანონმდებლობით ცალსახად და ნათლად აკრძალული არ არის.⁷

სამართლებრივი ჩარჩო

ბავშვთა მიმართ სხეულებრივი დასჯის აკრძალვის მოთხოვნაზე მომუშავე ავტორიტეტულმა საერთაშორისო ორგანიზაციამ „Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children“ 2016 წელს, განაახლა ანგარიში საქართველოს შესახებ აღნიშნულ თემატიკასთან მიმართებაში.⁸ ანგარიშის მიხედვით, საქართველოში სხეულებრივი დასჯა საკანონმდებლო დონეზე სრულად და ნათლად აკრძალული არ არის. მიუხედავად იმისა, რომ საკანონმდებლო ჩანაწერი ხშირად ითვალისწინებს „ბავშვთა მიმართ ძალადობის ყველა ფორმის აკრძალვას“, ვინაიდან ბავშვების სხეულებრივი დასჯა ალზრდის

⁴ Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children. Prevalence/attitudinal research in Armenia (last ten years). Available at (15.06.2016): <http://www.endcorporalpunishment.org/research/prevalence-research/armenia.html>

⁵ Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children. Country report for Armenia. Available at (15.06.2016): <http://www.endcorporalpunishment.org/progress/country-reports/armenia.html>

⁶ Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children. Prevalence/attitudinal research in Azerbaijan. Available at (15.06.2016) <http://www.endcorporalpunishment.org/research/prevalence-research/azerbaijan.html>

⁷ Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children. Country report for Azerbaijan. Available at (15.06.2016): <http://www.endcorporalpunishment.org/progress/country-reports/azerbaijan.html>

⁸ Corporal Punishment of Children in Georgia (2016), report prepared by the Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children. Available at (13.06.2016): <http://endcorporalpunishment.org/assets/pdfs/states-reports/Georgia.pdf>

მიზნით ძალადობად არ მიიჩნევა, აღნიშნული საკანონმდებლო ჩანაწერის გამოყენება ბავშვების დასჯის მიმართ არ ხდება, თუ ეს უკანასკნელი ძალადობის მიხედვით შედეგებს (ძალადობის ნიშნები, სხეულის დაზიანება და სხვ.) არ იწვევს.

სხეულებრივი დასჯის რეგულირება ოჯახში

2014 წელს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში შევიდა ცვლილება, რომლის თანახმადაც აიკრძალა ბავშვთა აღზრდის ისეთი მეთოდი მშობლების მხრიდან, რომელიც ბავშვს მიაყენებდა ფიზიკურ ან ფსიქოლოგიურ ტკივილს, კერძოდ, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1198-ე მუხლის 11 ნაწილის თანახმად:

„დაუშვებელია არასრულწლოვანი ბავშვის აღზრდისას მშობლის/კანონიერი წარმომადგენლის მიერ აღზრდის ისეთი მეთოდების გამოყენება, რომლებიც არასრულწლოვნის ფიზიკურ ან/და ფსიქიკურ ტანჯვას იწვევს“. თუმცა, აღნიშნული ჩანაწერი არასაკმარისია სხეულებრივი დასჯის სრული აკრძალვის მიზნებისათვის შემდეგი გარემოების გამო.

„ტანჯვის“ ცნება, რომელიც გამოყენებულია მუხლის შემადგენლობაში და მალალი ინტენსიობის ძალადობას უკავშირდება, ბუნებრივად გამოირიცხას და რეგულირების მიღმა ტოვებს ბავშვების მიმართ იმგვარი სხეულებრივი ან ღირსების შემლახველი დასჯის გამოყენებას, რომელიც შესაძლოა ვერ აღწევდეს „ტანჯვის“ ხარისხს, მაგრამ ცალსახად აკრძალულია ადამიანის უფლებების საერთაშორისო სამართლის სტანდარტით.

ანალოგიური, სხეულებრივი დასჯის აკრძალვის ცხადი და ერთმნიშვნელოვანი ჩანაწერის არარსებობის პრობლემა გვხვდება ოჯახში ძალადობის მარეგულირებელ სპეციალურ კანონში **„ოჯახში ძალადობის აღკვეთის, ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა დაცვისა და დახმარების შესახებ“** საქართველოს კანონში მე-4 მუხლი ოჯახში ძალადობის ნებისმიერ წევრს, მათ შორის, ბავშვს, იცავს ძალადობისგან, თუმცა, ისევე როგორც სამოქალაქო კოდექსის შემთხვევაში, ფიზიკური ძალადობა აქაც მოითხოვს იმ ხარისხის ინტენსიობის მიღწევას, რომელიც არ მოიცავს სხეულებრივი დასჯას და ღირსების შემლახველ მოპყრობას.

2014 წელს ამავე კანონში, სპეციალურად ბავშვთა დაცვის მიზნით შევიდა ცვლილება და ჩაემატა ბავშვთა უფლებებლყოფის, როგორც ძალადობის სპეციალური ფორმის დეფინიცია, თუმცა, ამ შემთხვევაშიც, გამოტოვებულია ბავშვის სხეულებრივი დასჯის აკრძალვის მოთხოვნა.

გაუგებარებელი სხეულებრივი დასჯა, რომელიც დანაშაულად არ ითვლება

რაც შეეხება საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის ჩანაწერს: მასში „ცემა“, როგორც დანაშაული ცალკე მუხლადაა განსაზღვრული (125-ე მუხლი), რომლის მეორე ნაწილიც უშუალოდ არასრულწლოვნის ცემას ეხება.

აღნიშნული მუხლის ფორმულირება და განმარტება (კომენტარებში და სასამართლო პრაქტიკის მიერ), გამოიყენება ბავშვის მიმართ განხორციელებული სხეულებრივი დასჯას - როგორც დანაშაულის - კვალიფიკაციას და შესაბამისი სანქციის შეფარდებას შემდეგი გარემოებების გამო: მუხლი განთავსებულია ჯანმრთელობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულების თავში, ხოლო თავად მუხლით დაცულ სიკეთეს (დაცვის ობიექტს), სისხლის სამართლის კოდექსის რიგი კომენტატორების თანახმად⁹ წარმოადგენს ადამიანის ჯანმრთელობა. საერთაშორისო სამართლის თანახმად კი ბავშვის სხეულებრივი დასჯა მიმართულია უწინარესად ბავშვის ღირსებისა, მისი ფიზიკური და მორალური ხელშეუხებლობის დარღვევაზე შესაბამისად დაცვის ობიექტი არა მხოლოდ ჯანმრთელობა არამედ ბავშვის ღირსება და მორალური ხელშეუხებლობაა, რაც არ არის აუცილებელი გულისხმობდეს ჯანმრთელობის დაზიანებას.

გარდა ამისა, ცემის მაკვალიფიცირებელ ნიშანს ასევე წარმოადგენს მრავალჯერადი დარტყმის მიყენება, რის შედეგადაც შეიძლება დარჩეს ნაკანრი, დაბეჭდილობა, სისხლნაჟღერებები.¹⁰

სასამართლო პრაქტიკა¹¹ ადასტურებს აღნიშნულ მიდგომას და განმარტავს, რომ:

„ცემა, როგორც ძალადობრივი დანაშაულის ერთ-ერთი სახე, ნიშნავს სხვა პირის სხეულზე ერთდროულად რამდენიმე დარტყმას, რომელიც დაზარალებულის ფიზიკურ ტკივილს იწვევს. ცემად არ განიხილება ერთი დარტყმა“.

აღნიშნული მიდგომა, კვლავ სცილდება ბავშვის მიმართ სხეულებრივი დასჯის საერთაშორისო მაკვალიფიცირებელ კრიტერიუმებს და შეუძლებელს ხდის მის იდენტიფიცირებას აღნიშნული მუხლის ფარგლებში.

განსაკუთრებით საყურადღებოა ჩანანერი, რომელიც ამბობს, რომ ცემის კვალიფიკაციისთვის მნიშვნელოვანია მისი განმარტების მხრიდან ტკივილის მიყენების სურვილი (ქმედების სუბიექტური მხარე). იმ ვითარებაში, როდესაც ბავშვების სხეულებრივი დასჯა ხშირად მათი „აღზრდისა“ და „დისციპლინის“ სწავლების სურვილითაა გამოწვეული, ბუნებრივია, არარეალურს ხდის ამ მუხლის გამოყენებას ბავშვთა სხეულებრივ დასჯასთან მიმართებაში.

სხეულებრივი დასჯა ბავშვზე ზრუნვისა და განათლების დანახეულები

ამავე ორგანიზაციის ანგარიშის თანახმად, სხეულებრივი დასჯა ცალსახად აკრძალული არ არის არც ბავშვთა სამზრუნველო დანახეულებებისა და ბავშვზე ზრუნვის ალტერნატიული ფორმების მარეგულირებელ კანონმდებლობაში, ასევე დღის ცენტრების და ბავშვზე ზრუნვის სხვა უწყებების მარეგულირებელ ნორმატიულ აქტებში.

ამ მხრივ გამონაკლისს წარმოადგენს საქართველოს კანონი „ზოგადი განათლების შესახებ“, რომლის მე-19 მუხლის პირველი პუნქტი კრძალავს (თუმცა განსხვავებული დეფინიციით) ბავშვთა სხეულებრივ დასჯას:

⁹ ლეკვიშვილი, მ., თოდუა, ნ., მამულაშვილი, გ. (2011). სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, 119.

¹⁰ ლეკვიშვილი, მ., თოდუა, ნ., მამულაშვილი, გ. (2011). სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, 119.

¹¹ საქმე N010100113272383, ბათუმის საქალაქო სასამართლოს გადაწყვეტილება.

„სასკოლო დისციპლინა დაცულ უნდა იქნეს იმ მეთოდების მეშვეობით, რომლებიც ეფუძნება მოსწავლის და მასწავლებლის თავისუფლებისა და ღირსების პატივისცემას“.

თუმცა, არც აღნიშნული მუხლი არ აკონკრეტებს სხეულებრივი დასჯის ფორმებს და ერთმნიშვნელოვან აკრძალვას არ შეიცავს ამ მოვლენის მიმართ.

გავშვთა სხეულებრივი დასჯის პრაქტიკა საქართველოში

საქართველოში 2013 წლებში გაეროს ბავშვთა ფონდის მიერ ჩატარებულმა ეროვნულმა კვლევამ ბავშვთა მიმართ ძალადობის შესახებ¹² გამოავლინა, რომ იმ პირებს შორის, ვისაც ბავშვობაში ფიზიკური ძალადობა გადაუტანია, თითქმის 60% აცხადებს, რომ ფიზიკური დასჯა დასაშვებია.

ცხრილი 1: ბავშვობაში განცდილი სხეულებრივი დასჯა და დამოკიდებულება ბავშვების სხეულებრივი დასჯის მიმართ¹³

	ფიზიკური დასჯა დასაშვებია	ფიზიკური დასჯა დაუშვებელია
ხშირად განუცდია ფიზიკური დასჯა	67%	33%
ზოგჯერ განუცდია ფიზიკური დასჯა	58%	42%
არასდროს განუცდია ფიზიკური დასჯა	39%	61%
სულ	45%	55%

„... როდესაც ბავშვს ვუბრაზდებით, ეს ნორმალურია; ეს ძალადობა არ არის... ზოგჯერ ასევე აუცილებელია ბავშვს მსუბუქად წამოვარტყათ ... ჩვენ გვქონდა შემთხვევა ბათუმში, როდესაც მშობელმა ცემით მოკლა ბავშვი. ეს სასტიკი ცემა იყო; ძალადობად მხოლოდ სასტიკი ცემა ითვლება, ხოლო მსუბუქი დარტყმა ზოგჯერ აუცილებელია...“ (მასწავლებელი, აჭარა). ციტატა გაეროს ბავშვთა ფონდის კვლევიდან

გაეროს ბავშვთა კვლევის განსაკუთრებით საგულისხმო შედეგია ბავშვთა დაცვისა და განათლების სფეროში მომუშავე სპეციალისტების შემგუებლობა სხეულებრივი დასჯის მიმართ. კერძოდ, როგორც კვლევის შედეგებმა აჩვენა, სკოლაში მომუშავე პროფესიონალებს ხშირად მიაჩნიათ, რომ ბავშვის მიმართ ძალადობაზე რეაგირება მხოლოდ იმ შემთხვევაშია საჭირო, როდესაც ძალადობა გარკვეულ ინტენსიობას აღწევს. მათთვის გადამწყვეტი მნიშვნელობისაა თუ რა სიმძიმე და სიხშირე ჰქონდა ძალადობას. შესაბამისად, მიაჩნიათ, რომ სხეულებრივ დასჯაზე, რომელიც თავისი ინტენსიობით ფიზიკურ ძალადობას არ აღწევს, რეაგირება არ არის საჭირო. ამგვარად ფიქრობს გამოკითხულ მანდატურთა 40% და მასწავლებლების 69%. ზოგიერთი პროფესიონალი კი მიიჩნევს, რომ მხოლოდ ძალადობის სიცოცხლისათვის საშიში ფორმებია დაუშვებელი, ხოლო წამორტყმა და დატუქსვა დისციპლინური (შესაბამისად, დასაშვები) დასჯელებია.

¹² გაეროს ბავშვთა ფონდი (2013). ბავშვთა მიმართ ძალადობის კვლევა. ხელმისაწვდომია (13.06.2016): http://unicef.ge/uploads/Unicef_VAC_GEO_Final3_02_09.pdf

¹³ იგივე.

ანალიზი

როგორც ზემოთ მოყვანილი სტატისტიკა და პრაქტიკის ანალიზი გვიჩვენებს, ბავშვთა სხეულებრივი დასჯა ჯერაც მოუგვარებელ საკითხს წარმოადგენს საქართველოში. სამწუხაროდ ჯერ არ მომხდარა ამ მოვლენის, როგორც ადამიანის უფლების დარღვევის იდენტიფიცირება. შესაბამისად, მუშაობა მის აღმოსაფხვრელად არ არის დაწყებული არცერთი მიმართულებით.

მოვლენის ფართოდ გავრცელება დასტურდება ბავშვთა მიმართ ძალადობის შესახებ ჩატარებული კვლევებით.^{14,15} თუმცა, მისი დამაზიანებელი ეფექტი, როგორც ჩანს, საკმარისად თვალსაჩინო არ არის ამ საკითხზე საკანონმდებლო ცვლილებების განხორციელებისა და პოლიტიკის შემუშავებისათვის.

ამ თვალსაჩინო გულგრილობას, გადანყვეტილების მიმღები პირების მხრიდან, ერთის მხრივ, საფუძვლად უდევს ინფორმაციის ნაკლებობა ბავშვთა დაცვის სფეროში ადამიანის უფლებების საერთაშორისო სტანდარტისა და მექანიზმების შესახებ, მეორეს მხრივ კი - საზოგადოებაში არსებული ღრმადგამჯდარი სტერეოტიპები ბავშვების, როგორც „უფროსების საკუთრების“ შესახებ. მშობლები, მასწავლებლები თუ ბავშვების აღზრდაში ჩართული სხვა პირები, რომლებიც არ ფლობენ ცოდნას ბავშვთა პოზიტიური აღზრდის მეთოდის შესახებ, ბავშვთა დასჯას განიხილავენ ერთადერთ საშუალებად აღზრდისთვის. ხშირ შემთხვევაში, რელიგიური ინსტიტუტების შეხედულებებიც ამყარებს აზრს, რომ ბავშვის „წვრთნა“ ფიზიკური დასჯის მეშვეობით მისაღებია, ხოლო ბავშვის აზრის მოსმენა და გათვალისწინება კი მის „გაფუჭებად“ მიიჩნევა.

განსაკუთრებით საგულისხმოა, რომ საკანონმდებლო ბაზა, რომელიც, როგორც ზემოთ აღინიშნა, სრულიად მოუწესრიგებლად ტოვებს ამ მოვლენას, შეუძლებელს ხდის ამ მანკიერ პრაქტიკაზე პასუხისმგებელი პირების მხრიდან რეაგირებას. პოლიციელი, რომელიც სოციალურ მუშაკთან ერთად წარმოადგენს ბავშვთა მიმართ ძალადობაზე პირველადი რეაგირების რგოლს, ვერ ახერხებს, სურვილის შემთხვევაშიც კი, სხეულებრივი და სხვა ღირსების შემლახველი დასჯის ქმედების აღკვეთას.

პასუხისმგებლობა ამ საკითხის გადაჭრაზე ცალსახად სახელმწიფოს საკანონმდებლო და აღმასრულებელ ხელისუფლებას ეკისრება.

აღსანიშნავია, რომ 2015 წელს, მას შემდეგ რაც ორგანიზაცია „პარტნიორობა ადამიანის უფლებებისთვის“ ინიციატივით გაეროს უნივერსალური პერიოდული მიმოხილვის ფარგლებში გაიგზავნა ბავშვთა უფლებების შესახებ კოალიციური ანგარიში,¹⁶ საქართველოს მთავრობას არაერთმა ქვეყანამ მისცა რეკომენდაცია ბავშვთა სხეულებრივი დასჯის აღმოფხვრის კუთხით (ესტონეთი, უნგრეთი, პოლონეთი). აღნიშნული რეკომენდაცია საქართველოს მთავრობამ გაიზიარა და პირობა დადო¹⁷ შესაბამისი საკანონმდებლო რეგულაციების დახვეწისა და პოლიტიკის შემუშავების კუთხით, რაც დღემდე არ განხორციელებულა.

¹⁴ გაეროს ბავშვთა ფონდი (2013). ბავშვთა მიმართ ძალადობის კვლევა. ხელმისაწვდომია (13.06.2016): http://unicef.ge/uploads/Unicef_VAC_GEO_Final3_02_09.pdf

¹⁵ გაეროს ბავშვთა ფონდი (2008). ბავშვების მიმართ ძალადობის ეროვნული კვლევა. ხელმისაწვდომია (13.06.2016): http://unicef.ge/uploads/The_National_Study_on_Violence_against_Children_in_Georgia_in_Georgian.pdf

¹⁶ UPR Submission, Children's Rights, Georgia. Report available at (13.06.2016): <http://phr.ge/assets/uploads/%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%A8%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98/12.pdf>

¹⁷ United Nations General Assembly, Human Rights Council, Thirty First Session, Report of the Working Group on the Universal Periodic Review. 13 January, 2015. Available at (13.06.2016): <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G16/005/04/PDF/G1600504.pdf?OpenElement>

დასკვნა

სხეულებრივი დასჯის საკანონმდებლო აკრძალვა ნათლად და ერთმნიშვნელოვნად, წარმოადგენს ერთადერთ შესაძლებლობას ბავშვთა ძალადობის ყველა ფორმის მინიმალიზებისათვის. ვიდრე საქართველოს კანონმდებლობა, ამ მოვლენის იგნორირებით, დასაშვებად მიიჩნევს სხეულებრივ დასჯას, ვერ განხორციელდება ბავშვების დაცვა სხვა, უფრო მძიმე დანაშაულებისგანაც. ძალადობას არ გააჩნია სიმძიმე, რომელიც მისაღები უნდა იყოს კანონმდებლისთვის. ბავშვთა ცემის არცერთი ფორმა და ინტენსიობა დასაშვები არ უნდა იყოს. სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში სხეულებრივი დასჯის ნებისმიერი ფორმისა და ინტენსიობის აკრძალვა აუცილებელია, რათა საზოგადოებაში ფუნდამენტურად შეიცვალოს ტოლერანტული დამოკიდებულება ბავშვთა მიმართ ძალადობის მოვლენისადმი და მისი დამაზიანებელი შედეგებისადმი. სამოქალაქო და ადმინისტრაციული სამართალი კი თვალსაჩინოდ უნდა უთითებდეს, სხეულებრივი დასჯის გამოყენების აკრძალვას როგორც ოჯახში ისე, ბავშვზე ზრუნვისა და განათლების სხვა დანებსებულებებში. საკანონმდებლო ცვლილებები გამყარებული უნდა იყოს, შესაბამისი სახელმწიფო პოლიტიკისა და პროგრამების შემუშავებით, რომელიც ბავშვების აღზრდას არაძალადობრივი მეთოდებით დაამკვიდრებს საზოგადოებაში.

რეკომენდაციები

იმისათვის, რათა საქართველოს მთავრობამ დაუყოვნებლივ შეასრულოს საერთაშორისო ხელშეკრულებებით ნაკისრი ვალდებულებები და უზრუნველყოს ბავშვთა დაცვა სხეულებრივი დასჯისა და ძალადობისგან, საჭიროა:

1. დაყოვნებლივ მოხდეს საკანონმდებლო ცვლილებების შეტანა ბავშვთა სხეულებრივი და სხვა ღირსების შემლახველი და სასტიკი სასჯელის ცხადად და ერთმნიშვნელოვნად აკრძალვის შესახებ, შემდეგ საკანონმდებლო აქტებში: საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, „ოჯახში ძალადობის აღკვეთის, ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა დაცვისა და დახმარების შესახებ“ საქართველოს კანონი, „ზოგადი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონი და სხვა შესაბამის ნორმატიულ აქტები.
2. მოხდეს ახალი საკანონმდებლო ცვლილებების გაცნობა ბავშვთა დაცვაზე პასუხისმგებელ პროფესიონალთა თემის (სოციალური მუშაკი, პოლიციელი, პროკურორი, მოსამართლე, ადვოკატი) და ფართო საზოგადოებისათვის, ასევე ბავშვებისთვის მიზნობრივად დაგეგმილი საინფორმაციო კამპანიის მეშვეობით.
3. დაინერგოს ბავშვთა მიმართ სხეულებრივი და სხვა ღირსების შემლახველი სასჯელის შესახებ შეტყობინებისა და რეფერირების, ასევე რეაგირების განახლებული მექანიზმები.
4. დაინერგოს ბავშვთა პოზიტიური აღზრდისა და მეთოდის სწავლების კურსები მშობლებისა და ბავშვზე ზრუნვისა და განათლების სხვა სპეციალისტებისათვის.

